

TRANSFORMACIJA POLITIČKOG SUSTAVA GVATEMALE – OD BANANA-REPUBLIKE DO NAJNEKVALITETNIJE DEMOKRACIJE LATINSKE AMERIKE

Lidija Kos-Stanišić

*Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu*

Pregledni rad

Primljeno: srpanj 2012.

Sažetak Autorica daje prikaz demokratizacije Gvatemale tijekom trećeg vala te analizira promjene vlada, režima i sustava. Navodi da je početku promjene političkog sustava Gvatemale prethodila faza preautokratskih iskustava s demokracijom (1944-1954) te da je nesposobnost da okonča dugotrajni građanski rat bio jedan od ključnih razloga početka kraja autoritarnog sustava (1954-1985). Uslijedila je prolongirana tranzicija (1985-1999) koja se odvijala u četiri faze i koju je nadgledala vojska, preuzevši na taj način ulogu snažnog protudemokratskog aktera veta. U fazi konsolidacije (2000-2012) stabilizirala se defektna demokracija, u kojoj je civilni demokratski režim ne samo pod pokroviteljstvom vojske već ga ugrožavaju i kriminalne organizacije. Zaključuje da se u proteklih stotinjak godina politička situacija u Gvatemali i nije znatno poboljšala s obzirom na to da je ona od banana-države postala defektna i najnekvalitetnija demokracija Latinske Amerike.

Ključne riječi Gvatemala, demokracija, tranzicija, politički sustav

Uvod

U Latinskoj Americi postoji država u kojoj je građanski rat trajao 36 godina i odnio oko 200.000 života, brojni dužnosnici optuženi su za razna kriminalna djela, ravnatelj policije jedini je kandidat koji je prošao na poligrafu, a pred-

sjednik države optužen je za naručivanje ubojstva. Da bi mogla naslijediti supruga i kandidirati se na predsjedničkim izborima 2011, prva dama traži razvod braka. U prvom krugu glasovanja kandidat koji je obećao da će nogometnu reprezentaciju odvesti na sljedeće Svjetsko

prvenstvo dobiva četvrtinu glasova, a u drugom krugu pobjeđuje ga umirovljeni general i bivši ravnatelj vojno-obavještajne agencije. Sve navedeno, i više od toga, zbilo se u Gvatemali, državi koja je nekada bila sinonim za banana-republiku, a danas se svrstava u defektne demokracije. Gvatemala je ujedno i "najnekvalitetnija" demokracija Latinske Amerike, a kako je takvom postala, pokušat ćemo pokazati u ovome radu. Cilj je rada, po uzoru na interpretacijski model Merkele i Thierya (Merkel, 2011), objasniti demokracizaciju Gvatemale tijekom trećeg vala te analizirati promjene vlada, režima i sustava. Koristit ćemo se metodom studije jedne zemlje i pokušati odgovoriti na dva pitanja: kako su tekle faze promjene sustava i tko su neizabrani protudemokratski akteri veta? Rad se sastoji od uvoda, triju poglavlja i zaključka. U poglavljima se izlažu Merkelove faze transformacije: preautokratsko demokratsko iskustvo i autoritarna vladavina vojske u prvom poglavlju; prolongirana tranzicija (prijelaz iz jednoga režima u drugi i pokušaji institucionalizacije) u drugom; demokratska konsolidacija u trećem poglavlju. Glavna je teza da su u Gvatemali u povijesti uvijek postojali neizabrani akteri koji su utjecali na politiku te da su brojni snažni protudemokratski akteri veta glavni uzročnici nemogućnosti konsolidiranja demokracije i da se stoga stabilizirala defektna demokracija.

1. Predautokratska i autokratska faza (1944-1985)

Početku promjene sustava prethodile su faze "predautokratskih iskustava s demokracijom" i "autokratskog sustava". Gvatemala je stekla neovisnost o Španjolskoj 1823, a početkom 20. stoljeća postala je sinonim za banana-drža-

vu (*banana republic*), tj. državu ovisnu o uzgoju primarnih proizvoda (banana i kave) kojom je vladala plutokracija.¹ Razdoblje "liberalnih" vojnih diktatora koji su punih sedam desetljeća vladali čvrstom rukom u ime zaštite interesa oligarhije i stranih ulagača i tijekom kojeg se konsolidirala uloga vojske kao čuvara reda i primarnog utjerivača prisilnog rada završeno je 1944. Tada je diktatoru Jorgeu Ubicu SAD okrenuo leđa, te ga je koalicija pripadnika srednje i radničke klase, uz podršku mladih vojnih časnika, srušila s vlasti. S njime se urušio i srednjoamerički represivni model,² te je Gvatemala postala demokracija drugog vala. Razdoblje od 1944. do 1954. bilo je jedinstveno demokratsko razdoblje tijekom kojeg su na vlasti bili Juan José Arévalo (1945-1950) i Jacobo Arbenz Guzmán (1951-1954). No protivljenje demokratskoj vladavini bilo je toliko snažno da je Arévalo za svoga mandata morao ugušiti 22 vojne pobune. Prvi put u povijesti Gvatemale poštivale su se osnovne demokratske slobode: održani

¹ Termin banana-države (*banana republic*) skovao je 1904. američki pisac O. Henry (William Sydney Porter) koji je opisivao zbivanja u izmišljenoj Republici Anchuria, servilnoj diktaturi u kojoj se uzgajaju banane. Banana-države vode se kao privatna poduzeća s ciljem stjecanja profita, država i monopolist usko su povezani, a javna se dobra (zemlja) iskorištavaju u privatne svrhe, dok se eventualni dugovi pretvaraju u javne; <http://www.infoescola.com/geografia/republica-das-bananas/>

² Model ekspres-lonca (*pressure cooker*) koji se primjenjivao u Gvatemali i ostalim državama Srednje Amerike bio je u suprotnosti s modelom sigurnosnog ventila (*safety valve*), tj. provođenja reformi i industrijalizacije države koju su nakon depresije 1930-ih provodili Meksiko, Čile i Brazil (Jonas, 2005: 267-268).

su slobodni izbori i postojale su opozicijske političke stranke, ukinuti su razni vidovi prisilnog rada većinskoga autohtonog stanovništva (Maje), bile su zagarantirane minimalne nadnice i osnovna radnička i seljačka prava te su ustanovljene osnovne institucije socijalne skrbi. Revolucija je započela proces agrarne diverzifikacije i industrijalizacije, osnivaju se državne tvrtke, a strane investicije trebale su biti u skladu s nacionalnim prioritetima. Najznačajniji potez bila je agrarna reforma 1952. kojom je 1,5 milijuna akara³ zemlje trebalo dobiti 100.000 seoskih domaćinstava. Vlada je ekspropirala nekorišteno zemljište, a vlasnike je kompenzirala iznosom vrijednosti zemlje koju su oni prijavili radi oporezivanja, i to obveznicama tijekom 25 godina i uz 3% kamata. Ekspropirano je i 1.700 akara u Arbenzovu vlasništvu. Cilj reforme bio je pretvoriti Gvatemalu iz ovisne države s polukolonijalnom ekonomijom u ekonomski neovisnu državu, tj. da bezzemljaši dobiju zemlju i počnu privređivati, čime bi se pretvorili u potencijalne konzumente domaćeg tržišta i oslobodili Gvatemalu ovisnosti o svjetskom tržištu. Eksproprijacija nekorištenog zemljišta tvrtke *United Fruit Company* (UFCO),⁴ najvećeg zemljoposjednika u državi koji

³ Jedan akar (*acre*) je približno 4046,9 m² ili 0,4 hektara.

⁴ Uzgoj banana bio je vrlo profitabilan, a 1899. nastala je kompanija UFCO koja je kontrolirala 80-90% svjetskog tržišta. Započinje razdoblje američkog investiranja, penetracije i kontrole nad Srednjom Amerikom. UFCO se uglavnom bavio uzgojem banana, a posjedovao je i transportnu mrežu, željeznicu, brodove, luke, radiostanicu (*Tropical radio*) i telegrafsku kompaniju. Proizvodnja i trgovina bananama bile su vezane isključivo uz američko tržište i stvorile su ekonomske enklave *par excellence*.

je držao 15% zemlje i koji se ponašao kao država u državi, izazvala je oštar odgovor vlade SAD-a. Naime UFCO nije koristio 85% svog zemljišta i u poreznim prijavama konstantno je obezvređivao vrijednost zemlje. Ponuđeno je 627.527 američkih dolara kompenzacije, dok je UFCO tražio gotovo 16 milijardi. Da se "sovjetski utjecaj" (iako Sovjeti nisu imali svoje prste u Gvatemali) i ideja provođenja zemljišne reforme i mobilizacije naroda ne bi proširili Srednjom Amerikom, SAD je Arbenzov režim identificirao kao prijetnju američkoj i svjetskoj sigurnosti, a osobito sigurnosti Panamskog kanala. Ujedno, Arbenz je okarakteriziran i kao neprijatelj stranih kapitalista, osobito UFCO-a. Sjedinjene Američke Države počele su poduzimati akcije izolacije vlade Gvatemale te su na 10. Interameričkoj konferenciji Organizacije američkih država u Caracasu (1954) pokušale uvjeriti članice da osude Arbenzov režim, no nisu uspjele u tome. Donesena je opća rezolucija koja je osudila komunističku dominaciju na zapadnoj hemisferi, ali nitko nije bio posebno naveden. Arbenzova vlada postala je svjesna da Eisenhowerova vlada sprema tajnu intervenciju, te je počela gušiti aktivnosti opozicije i nabavila je iz istočne Europe manju količinu oružja. CIA je još od sredine 1952. surađivala s desnom opozicijom. Američki državni tajnik John Foster Dulles⁵ tajno je pregovarao s izbjeglim Gvatemalcima i Arbenzovim protivnicima kako bi iz Hondurasa izvršili invaziju na Gvatemalu i instalirali proamerički

⁵ Američki državni tajnik John Foster Dulles i njegov brat Allen Dulles, direktor CIA-e, imali su bliske veze s odvetničkom kućom koja je zastupala UFCO, no Smith (2011: 136) smatra da su za donošenje američke odluke o intervenciji puno važniji bili atmosfera Hladnog rata i strah od komunizma.

režim. SAD je protivnike Arbenza, kontraše pod vodstvom Castillasa, opskrbljivao oružjem i obučavao, a saveznike je nagovarao da ne prodaju oružje Gvatemali. CIA je u lipnju organizirala invaziju na Gvatemalu, koja je počela napadom iz zraka i bombardiranjem glavnog grada. Arbenz je bio uvjeren da dolazi velika vojska, te je dao ostavku i zatražio azil u meksičkoj ambasadi, a SAD je na vlast doveo Carlosa Castilla Armasa. Bila je to prva američka hladnoratovska intervencija na zapadnoj hemisferi, koja je dovela do promjene odnosa između SAD-a i Latinske Amerike. Udar je bio prijelomnica u povijesti Gvatemale. Zaustavljene su pozitivne promjene i eliminirane umjerene političke opcije (centar) koje su predstavljali Arévalo i Arbenz, te su preostale samo lijeva i desna opcija, koja je instalirana na vlast.

Američkom intervencijom srušen je demokratski režim i na vlast je došla reakcionarna vojska. Booth, Wade i Walker (2010: 29-30) navode da je u Gvatemali sve do 1982. postojao vojno-autoritarni režim, da ga je zamijenio vojno-reformistički, a njega pak 1985. civilni tranzicijski režim, koji je 1996. zamijenjen civilnim demokratskim režimom.⁶

Castillov vojni režim opozvao je sve demokratske poteze i liberalno za-

konodavstvo njegovih prethodnika. Zabranjene su sve prorevolucionarne organizacije i političke stranke, a pod direktnom američkom supervizijom vlada je lansirala represiju *à la* McCarthy, koja je uzrokovala smrt 8000 pristaša revolucije i 1000 izbjeglih. Castilla je 1957. u predsjedničkoj palači ubio pripadnik predsjedničke garde, nakon čega su se na vlasti smjenjivali generali. U razdoblju 1966-1970. Gvatemalom je vladao civilni režim Julija Césara Mendeza Montenegro, no vojska je i dalje vladala iza scene. Kao i većina država Srednje Amerike i Gvatemala je u razdoblju 1950-1980. imala pozitivan gospodarski rast zahvaljujući diverzifikaciji poljoprivredne proizvodnje i dobrim cijenama na međunarodnom tržištu. No stopa siromaštva nije se smanjila. Preokretanjem zemljišne reforme 2% stanovništva posjedovalo je 67% obradive zemlje, a 1970-ih počeo je novi val oduzimanja zemlje seljacima i njezina koncentriranja u rukama generala. Tako su i visoki časnici postali dio ekonomske elite. Na selu je rastao broj ljudi koji su činili poluproletarijat. Gorštaci su bili prisiljeni da se s visoravni spuste u južne plantažne predjele države i postanu sezonski radnici (u međuvremenu su izgubili komadić zemlje koji su posjedovali), a u gradovima je rastao lumpenproletarijat. Socijalni konflikti definirali su politiku Gvatemale u drugoj polovici 20. stoljeća, a građanski rat trajao je punih trideset i šest godina (1960-1996). Vojska nije dopuštala postojanje ni umjerenih političkih opcija, što je dovelo do stvaranja revolucionarnih gerilskih pokreta. Prvi val gerile počeo je 1960-ih u istočnom dijelu države, a gerilci su bili *ladino* (mestici) seljaci. Osnovani su FAR (*Fuerzas Armadas Rebeldes*), čije su aktivnosti bile kratkog vijeka. Poraženi su tijekom pro-

⁶ Režim označuje formalnu i neformalnu organizaciju središta političke vladavine te njihove odnose s cjelokupnim društvom. Određuje pristupe političkoj vlasti, odnose moći među vladajućim elitama i odnos nositelja vlasti prema podčinjenima (Merkel, 2011: 51-52). Booth, Wade i Walker (2010: 29-30) razlikuju sedam tipova režima u Srednjoj Americi: vojno-autoritarni, vojno-personalistički, vojno-reformistički, civilno-tranzicijski, revolucionarni, revolucionarno-tranzicijski i civilno-demokratski.

tupobunjeničke kampanje (1966-1968) koju je pod američkim zapovjedništvom vodila vojska. Američki vojni savjetnici transformirali su gvatemalsku vojsku u modernu discipliniranu kontrapobunjeničku vojsku koja se pretvorila u “stroj za ubijanje” i najbrutalniju vojsku Latinske Amerike. Nakon 1970. institucionalizirana je protupobunjenička država pod predsjednikom Carlosom Aranom Osorinom, poznatim i kao krvnik iz Zacapa.⁷ Gvatemala je bila prva država koja je “okusila” protupobunjenički rat i njegove sastavne elemente – poluslužbene vodove smrti koje su vodile snage sigurnosti, a financirala ekonomska elita (*Mano Blanca* i *Ojo por Ojo*) te “nestanak” pripadnika opozicije (Jonas, 2006: 278-272).

Strukturne transformacije od 1960-ih do 1980-ih uzrokovala su redefiniciju klasnog identiteta Maja. Prisilna migracija s visoravni u nizine na sezonski rad ili u glavni grad nije vodila njihovoj akulturaciji, nego borbi za očuvanje identiteta i radikaliziranju otpora *ladino*-državi. Pojačana vojna represija prema Majama imala je suprotan učinak, naime umjesto da ih pokori, Maje su krajem 1970-ih odgovorile oružanom obranom. Oružana pobuna Maja odvijala se paralelno i povezano s transformacijom *grassroots*-organizacija Katoličke crkve i postupnim artikuliranjem teologije oslobođenja. Tako je nastao *Comité de Unidad Campesina* (CUC), nacionalna organizacija koja je u svojem sastavu imala Maje, *ladino*-seljake i poljoprivredne radnike. Vlada je CUC smatrala subverzivnom organizacijom, te su snage

⁷ Carlos Arana Osorio bio je komandant vojne baze Zacapa u istočnoj Gvatemali, a 1968. vodio je akciju protiv gerilaca u kojoj je ubijeno oko 10.000 civila.

sigurnosti vršile teror nad njenim članovima. U veljači 1980. CUC je organizirao masovni štrajk radnika na plantažama šećerne trske i pamuka na jugu Gvatemale. U strahu da se ne ponovi dolazak ljevičara na vlast kao u Nikaragvi, vojska je odgovorila ofenzivom protiv gerilaca (6.000-8.000) i njihovih pomagača i simpatizera (250.000-500.000), koja je dosegla vrhunac 1980. i 1981. Početkom 1982. različite gerilske organizacije ujedinile su se u URNG (*Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca*), no vojska im je zadala težak udarac od kojega se nisu oporavili do kraja desetljeća. Vojska je bila osobito žestoka na visoravnima, gdje je provodila genocid i kulturocid nad Majama. Statistički podaci pokazuju da je u prvoj fazi “rješavanja problema” (od sredine 1981. do 1983) s lica zemlje zbrisano 440 sela i da je “nestalo” ili ubijeno 150.000 civila. Bilo je milijun prognanika unutar granica države, a 200.000 ljudi izbjeglo je u Meksiko. Država je provodila teror nad građanima, osobito nad seljacima i pripadnicima autohtonih naroda. Unatoč svim tim teškim kršenjima ljudskih prava Gvatemala je u razdoblju 1979-1982. dobila od SAD-a 60 milijuna dolara ekonomske pomoći.⁸ U drugoj fazi, nakon 1983. vojska je kontrolirala ruralna područja uz pomoć prisilno mobiliziranih paramilitarnih jedinica, tj. “civilne samoobrambene patrole” (PAC), i prisilnih ruralnih kampova u kojima su svi aspekti života bili pod kontrolom vojske, te je militarizirala kompletan administrativni držav-

⁸ SAD je u skladu sa svojom hladnoratovskom politikom surađivao s desnim vladama Srednje Amerike i tu suradnju izdašno nagrađivao. Gvatemala je ponovo počela primati pomoć 1985, dobivši 39 milijuna dolara vojne pomoći od ukupno milijardu dolara pomoći (Coerver i Hall, 1999: 154).

ni aparat. Navedene protupobunjeničke institucije legalizirane su u novom Ustavu 1985. (Jonas, 2006: 274-275).

Krajem 1980-ih sposobnost vojske da kontrolira društveno-političku situaciju drastično je smanjena. Naime nakon više uzastopnih izbornih prijevara režimu je bila nužna legitimacija. Promjene su pokrenute za kratke i izuzetno krvave vladavine generala Efraína Ríosa Montta (1982-1983) koji je došao na vlast vojnim udarom mladih časnika. Tim je činom vojno-autoritarni režim zamijenjen vojno-reformističkim režimom koji je simultano provodio politiku pojačane represije prema gerili i opoziciji te reformu političkog sustava. Ríos Montt ukinuo je Ustav iz 1965. i suspendirao izborni zakon, raspustio je Kongres i proglasio izvanredno stanje. Nakon toga je Državno vijeće sastavilo novi izborni zakon te raspisalo izbore za Ustavotvornu skupštinu. Nezadovoljni Ríosom Monttom, vojni reformatori su ga novim vojnim udarom zamijenili generalom Oscarom Mejíom Victoresom (1983-1985), za čije se vladavine počelo ozbiljno razmišljati o "povratku" civila na vlast.

2. Prolongirana tranzicija: prijelaz iz vojnog režima u demokratski i pokušaji institucionalizacije demokracije (1985-1999)

Seligson u zborniku *Treći val demokratizacije u Latinskoj Americi* (2005: 204) navodi da se demokratizacija Gvatemale provodila u tri faze, no u ovom ćemo radu tranziciju analizirati kroz četiri faze (prva 1985-1991; druga 1991-1993; treća 1994-1996. i četvrta 1997-1999). Iako Booth, Wade i Walker (2010) ne navode postojanje ove vrste režima u Srednjoj Americi, u slučaju Gvatemale čini se opravdanim razdoblje 1985-1999. okarakterizirati kao civil-

no-tranzicijski režim pod pokroviteljstvom vojske.

2.1. Prva faza tranzicije (1985-1991)

Jonas (2005: 276) smatra da se ovo razdoblje ne može okarakterizirati demokratskom tranzicijom, već civilnom verzijom protupobunjeničke države. Booth, Wade i Walker (2010: 29-30) smatraju da je 1985. vojno-reformistički režim zamijenjen civilnim tranzicijskim režimom. Merkel navodi da je 1985. počela demokratizacija. Smith (2011) razdoblje od 1986. do 1995. smatra poludemokratskim.

Sazvana je Ustavotvorna skupština koja je 1985. donijela novi Ustav koji je na papiru štitio osnovna ljudska prava. Ustav je prihvaćen bez referenduma. Predsjednički izbori 1985. bili su polukompetitivni i poludemokratski jer nije bilo kandidata lijevih političkih opcija. Pobjedio je najprogresivniji kandidat, demokršćanin Vinicio Cerezo (1986-1991). Očekivanja su bila velika, ali njegova vlada nije mogla, a nije ni pokušala, staviti vojsku, koja je stvarno upravljala tranzicijom, pod civilnu kontrolu, promijeniti tešku društveno-ekonomsku situaciju i započeti mirovni proces. SAD se protivio mirovnom procesu, koji je počeo 1983. kada su Meksiko, Venezuela, Kolumbija i Panama osnovali grupu Contadora, kao i mirovnim aktivnostima Europske zajednice (Dijalog iz San Josea). Mirovne inicijative vodile su završetku regionalnog sukoba i potpisivanju Srednjoameričkoga mirovnog sporazuma 1987.⁹ No nije završen građanski

⁹ Političko-ekonomska nestabilnost u regiji navela je predsjednika Kostarike Oscara Ariasa da predloži miroljubivo rješenje sukoba. Ariasov plan prihvatilo je i potpisalo 7. kolovoza 1987. pet srednjoameričkih država –

rat u samoj Gvatemali, jer je vojska inzistirala da gerilci polože oružje prije početka mirovnih pregovora. Do 1990. stvoren je nacionalni konsenzus da je za demokratizaciju države nužno započeti mirovne pregovore s gerilom kojim bi završio najduži i najkrvaviji građanski rat u Latinskoj Americi. Trajao je 36 godina i odnio 200.000 života (ubijeni ili nestali). Stradalo je 40.000 civila, 100.000 žena je silovano, a 10% stanovništva je emigriralo. Shvativši da ne može vojno pobijediti, URNG je redefinirao svoju strategiju i Cerezovoj vladi predložio politički dijalog i pregovore. Tek kad je kraj Hladnog rata pokazao da ni jedna strana ne može pobijediti, pod pritiscima međunarodne zajednice i promjenom američke vlade i politike (republikanca Reagana zamijenio je demokrat Clinton) počeli su ozbiljni mirovni pregovori. Na izborima 1990. sudjelovale su novostvorene stranke UCN (*Union del Centro Nacional*), MAS (*Movimiento de Acción Solidaria*) i PAN (*Partido del Avance Nacional*). Nije bilo dopušteno natjecanje lijevih stranaka, a uz visok stupanj apstinencije birača za predsjednika je izabran MAS-ov kandidat José Serrano.¹⁰ Poslije Ríosa Montta Serrano je bio drugi nekatolik na pred-

Gvatemala, Honduras, Nikaragva, Salvador i Kostarika. Proces pacificiranja regije uključivao je: prekid vatre; započinjanje dijaloga sukobljenih strana; sprečavanje da se teritorij neke države koristi za agresiju na druge države; zabranu davanja pomoći neregularnim snagama i pobunjeničkim pokretima. Sporazum je predviđao održavanje slobodnih izbora i demokratizaciju svih država regije (Kos-Stanišić, 2010: 74).

¹⁰ Serrano je bio kandidat novostvorene stranke MAS čija se predizborna kampanja može sažeti u frazu "nisam okaljao ruke, a budući da sam protestant, moj superiorni moral učinit će da tako i ostanem" (Cruz, 2008: 261).

sjedničkoj dužnosti u Gvatemali, ali i u Latinskoj Americi.

2.2. Druga faza tranzicije (1991-1993)

Serrano je počeo izravne pregovore s URNG-om. Pregovore je moderirao monsijor Rodolfo Quezada Toruño iz Katoličke biskupske konferencije, a ulogu promatrača imao je UN. Prvi put su u pregovorima sudjelovali i visoki vojni časnici. Nakon što je početkom 1992. potpisan mirovni sporazum u Salvadoru, tvrdolinijaši u vojsci i civilnoj eliti bili su odlučni da nikada ne prihvate sličan sporazum kojim bi lijevim političkim opcijama bila omogućena participacija u političkim procesima Gvatemale. Sredinom 1992. došlo je do zastoja u mirovnom procesu, a nakon Serranova pokušaja udara u svibnju 1993. proces je bio gotovo suspendiran. Serranova stranka MAS imala je u parlamentu samo 18 od 116 zastupničkih mjesta te je vladala u koaliciji s demokršćanima (PDCG) i UCN-om. Nakon što se koalicija urušila, došlo je do političke paralize koju je Serrano pokušao riješiti *autogolpeom*, poznatim pod nazivom *serranozo*. Njime je Serrano, uz blagoslov nekih vojnih frakcija, pokušao suspendirati Ustav i raspustiti Kongres kako bi preuzeo apsolutnu kontrolu i riješio političku i ustavnu krizu. Udaru su pridonijeli i korupcijski skandali, protesti i štrajkovi. Pokušaj *autogolpea* osudili su javno mnijenje i međunarodna zajednica. Pregovorima liberalnog krila vojske i poslovne elite, koju je zastupala udruga CACIF (*Comité Coordinador de Asociaciones Agrícolas, Comerciales, Industriales y Financieras*), došlo je do obnove ustavne vladavine. Analitičari su isprva hvalili postupak vojske i elite, smatrajući ga značajnim doprinosom kvaliteti demokracije, no s vremenskim odma-

kom ocjena njihove uloge je promijenjena. Činjenica je da se udar odigrao u vrijeme kada je Gvatemala imala civilni tranzicijski režim pod pokroviteljstvom u kojem su moć izvršne i zakonodavne vlasti ograničavala dva neizabrana i neustavna aktera – oružane snage i CACIF. Kako bi zaštitili vlastite interese i moć, preuzeli su ulogu zaštitnika ustavnog poretka i demokracije, primorali Serrana da dade ostavku i spriječili da ga naslijedi potpredsjednik Espina, kako je bilo predviđeno Ustavom. Nametnuli su novog predsjednika kojeg je u lipnju potvrdio Kongres. Bio je to bivši ombudsman za ljudska prava Ramiro de León Carpio.¹¹ U novijim interpretacijama prevladava mišljenje da događaji koji su uslijedili nakon *serranaza* nisu ojačali predstavničke demokratske institucije jer su “čuvari ustavnog poretka” djelovali izvan okvira demokratskih institucija (Bjune i Petersen, 2009: 165-178). Bilo je jasno da je De León Carpio dugovao uslugu “čuvarima ustavnog poretka”, te je nova vlada odustala od progona kršitelja ljudskih prava i pokušala opozvati neke već dogovorene točke mirovnog sporazuma. Te je pokušaje osudilo gvatemalsko javno mnijenje.

2.3. Treća faza tranzicije (1994-1996)

Potpisivanjem prvoga mirovnog ugovora počela je treća faza tranzicije. Pregovori su trajali nekoliko godina, a glavni je razlog za to bio što su vladajućci smatrali da je gerila vojno pobijedena i da ne trebaju pristati na koncesije URNG-u. Nasuprot tome, gerila je sma-

trala da vlada mora što prije završiti građanski rat ako se ne želi i dalje suočavati s kontinuiranim sukobom niskog intenziteta. U siječnju 1994. dogovoreno je da ulogu mirovnog posrednika preuzme UN. *Okvirnim sporazumom* dogovoreni su dnevni red i raspored pregovora te je formalizirana uloga *Skupštine civilnog društva* (ASC) čiji su članovi bili svi organizirani sektori civilnog društva.¹² *Sporazum o zaštiti ljudskih prava* potpisan je u ožujku 1994. Njime je predviđeno da međunarodni mehanizmi verificiraju stanje ljudskih prava, te je stvorena UN-ova verifikacijska misija (MINUGUA) koja je krajem godine stigla u Gvatemalu. U lipnju 1994. potpisani su *Sporazum o povratku raseljenog stanovništva i izbjeglica* te sporazum o osnivanju *Komisije istine* koja je trebala istražiti zločine počinjene protiv ljudskih prava, ali bez imenovanja i kažnjavanja krivaca, jer je proglašena amnestija. *Sporazum o identitetu i pravima autohtonih naroda* potpisan je u ožujku 1995. Bio je to ključan dokument kojim je većinsko autohtono stanovništvo Gvatemale konačno trebalo nakon izglasavanja novog ustava dobiti ustavno pravo da živi u multietničkoj, multikulturnoj i multijezičnoj državi. Izborna kampanja 1995. utjecala je na tijek mirovnih sporazuma. URNG je pozivao građane da izađu na izbore i da se političke opcije lijevog centra ujedine u koaliciju. Tako je nastao FDNG (*Fren-*

¹¹ Neuobičajene političke prošlosti u Gvatemali nisu rijetke. Ramiro de León Carpio optužio je Riosa Montta za kršenje ljudskih prava, a kasnije mu se pridružio i postao parlamentarni zastupnik FRG-a.

¹² Krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina 20. stoljeća u Gvatemali je nastala nova generacija socijalnih pokreta koje je karakteriziralo masovno sudjelovanje autohtonog stanovništva koje je bilo eksploatirano i diskriminirano i koje se povezalo s ostalim autohtonim organizacijama Amerika. Zbog svojih je zasluga Rigoberta Menchu, pripadnica autohtonog naroda, 1992. dobila Nobelovu nagradu za mir.

te Democrático Nueva Guatemala) koji je na izborima dobio šest zastupničkih mjesta i vlast u nekoliko važnih gradova. U drugom krugu glasovanja u siječnju 1996. predsjednik je postao konzervativac Alvaro Arzú, kandidat stranke PAN (*Partido de Avanzada Nacional*). Arzú je pokazao želju za zaključenjem mirovnih pregovora. U svibnju 1996. potpisan je *Sporazum o društveno-ekonomskim temama*, koji je za cilj imao fundamentalno transformirati ekonomsku politiku Gvatemale. Odbacuje se pristup *laissez-faire* i predviđa stvaranje države koja će biti odgovorna za socijalnu dobrobit svojih građana. Sporazumom je predviđeno da se povećaju izdvajanja za zdravstvo i socijalnu skrb te da se provede porezna reforma kojom su se trebala namaknuti sredstva za implementiranje reformi dogovorenih mirovnim sporazumima.¹³ Ključni *Sporazum o jačanju civilne vladavine i ulozi oružanih snaga u demokratskom društvu* potpisan je u rujnu 1996. Njime su predviđene ustavne reforme kojima bi vojska bila podređena civilnoj vlasti, uloga vojske svela bi se na obranu od vanjskih prijetnji, veličina vojske i vojni budžet smanjili bi se za trećinu, a samoobrambene i protupobunjeničke jedinice trebale su biti raspuštene. Planirano je osnivanje civilnih policijskih snaga PNC-a koje bi se bavile unutarnjom sigurnošću, te reforma zakonodavnih i pravosudnih institucija. Unatoč političkoj krizi u listopadu 1996, *Opera-*

¹³ Sporazumom je predviđen rast gospodarstva od 6% godišnje (1980-1989. bio je 1%, a 1990-1996. iznosio je 3,9%), određena je godišnja svota za investiranje u ruralne programe, povećanje broja godina koje će djeca provesti u školi, povećanje postotka pismenosti stanovništva na 70%, smanjenje smrtnosti roditelja i dojenčadi za 50% itd. (Seligson, 2005: 210).

tivni sporazum potpisan je u prosincu iste godine. Njime su dogovoreni konačni prekid vatre, ustavne i izborne reforme, zakonska reintegracija URNG-a, djelomična amnestija svih strana u sukobu te raspored kada će se koja točka sporazuma ispuniti. *Završni mirovni sporazum* potpisan je 29. prosinca. Treba spomenuti važnost UN-a, koji je imao ulogu posrednika, te "Grupe prijatelja" mirovnog procesa koja se sastojala od Meksika, Španjolske, Norveške i SAD-a, zbog čega se ni jedan od glavnih igrača nije usudio bojkotirati mirovni proces. Mirovni sporazum trebao je omogućiti konačnu tranziciju Gvatemale iz autoritarne u demokratsku državu (Jonas, 2006: 281-285).

2.4. Četvrta faza tranzicije (1997-1999)

Arzúova vlada imala je i većinu u Kongresu, te je mogla privesti mirovni proces kraju, no nije bila dovoljno odlučna. Početkom 1998. povukla je prijedlog umjerene porezne reforme. U međuvremenu su se demobilizirani ratnici bez posla i iz SAD-a deportirani pripadnici banda zvanih *mare* (*marerosi*)¹⁴ sve češće okretali kriminalu, zbog čega se vojska i dalje koristila za rješavanje problema unutarnje sigurnosti. U proljeće 1998, dva dana nakon što je Nadbiskupski ured za ljudska prava objavio izvještaj da su tijekom građanskog rata 85% zločina počinile snage sigurnosti (vojska i PAC), ubijen je biskup Juan Ge-

¹⁴ *Mare* su nastale 1980-ih, kada je oko milijun stanovnika Salvadora i Gvatemale legalno ili ilegalno emigriralo u SAD. Da bi preživjeli, priključivali su se bandama, od kojih su najpoznatije *Barrio 18* i *Mara Salvatrucha*. Pretpostavlja se da je 2009. u Gvatemali bilo 14.000 pripadnika *maras*. Više u Kos-Stanišić, 2012.

rardi, jedan od autora izvještaja.¹⁵ U veljači 1999. službeno Povjerenstvo istine objavilo je izvještaj (*Guatemala Memoria del Silencio*) u kojemu je pisalo da su 93% zločina protiv čovječnosti izvršile vojska i paravojne jedinice, a samo 3% URNG. Žrtve su većinom (83% slučajeva) bile Maje nad kojima je provedeno 626 masakra (Booth, Wade, Walker, 2010: 149). Izvještaj je kritizirao SAD jer je podržavao vojni aparat koji je terorizira stanovništvo, nakon čega je uslijedila isprika američkog predsjednika Clintona. Preporuke komisije nisu se provele jer je Kongresom dominirao FRG. Umjesto da se kompenziraju žrtve terora, kompenzacije su dobili bivši pripadnici PAC-a.

Široko osmišljeni pregovori imali su za cilj transformiranje društvene strukture i vrlo nerealne zahtjeve koji su se trebali ostvariti do 2000. Osobito je to bilo vidljivo u *Sporazumu o društveno-ekonomskim i poljoprivrednim temama*. Za ostvarenje ciljeva trebalo je promijeniti Ustav, a prije reforme trebalo je konzultirati narod (*consulta popular*), tj. raspisati referendum. Predviđene reforme bile su razvrstane u četiri kategorije: prava autohtonih naroda, zakonodavna, izvršna i sudska vlast. Proces *consulta* bio je prekomplikiran i obrazovanim građanima, tako da je 16. svibnja 1999. samo 18% građana izašlo na "konzultiranje" i s 55% glasova reforme su odbačene. Time su sami građani na referendumu

odbili institucionalizirati demokraciju, jer je prijedlog reforme Ustava odbačen. Ciljevi sporazuma ostvarivali su se nejednako. Ukinuti su vojna policija, civilne patrole i prisilno novačenje, a vojska je smanjena s 47.000 na 31.000 pripadnika, ali krivci za počinjene zločine nisu kažnjeni. Smanjen je postotak nepismenih, produljeno vrijeme školovanja, smanjena smrtnost dojenčadi, sve to uglavnom sredstvima iz međunarodnih donacija, kojih je bilo sve manje. Promjena porezne politike nije na vidiku. Gini indeks pokazuje da Gvatemala ima jednu od najlošijih distribucija bogatstva na svijetu, a s vrlo lošim stanjem ljudskog kapitala teško da će se to u budućnosti poboljšati. Gvatemala je podijeljena na većinu siromašnih autohtonih stanovnika i *ladino*-stanovništvo s većim životnim standardom. Prihvaćanjem neoliberalne političke ekonomije koja zagovara smanjenje utjecaja države i njeine uloge u ekonomiji nastali su novi problemi. Naime Gvatemala je imala malu i slabo financiranu državnu administraciju (svjetski je prosjek 20,1% BDP-a, a Gvatemala je imala 8,7%). Niski vladini prihodi nisu rezultat samo ekonomske nerazvijenosti, već i *policy*-izbora da se posjeduje manja vlada (državna administracija) nego što to ekonomija može financirati. Stoga država malo ulaže u ljudski kapital, što je pak povezano sa sporim ekonomskim rastom, te će vrlo teško postići ciljeve zacrtane mirovnim sporazumima (Seligson, 2005: 207-230)

Na predsjedničkim izborima 1999. pobijedio je populist Alfonso Portillo, predsjednički kandidat FRG-a (*Frente Republicano Guatemalteco*), stranke Ríosa Montta. Portillova karijera obilježena je ekstremima. Prvo je bio ljevičarski aktivist koji se zauzimao za prava autohtonog stanovništva, pa član

¹⁵ Ubojstvom su se hvalili pripadnici vodova smrti u bliskoj vezi s Predsjedničkom gardom, no 2001. za Gerardijevo ubojstvo osuđena su tri vojnika i Gerardijev kuhar, svećenik Mario Orantes. Drugostupanjski sud je 2002. presudu poništio, no Vrhovni sud ju je ponovo potvrdio 2003. (Booth, Wade, Walker, 2010: 136).

socijaldemokratske stranke PSD, zatim član demokršćanske stranke DCG, potom neovisni član Kongresa, a na kraju se približio Ríosu Monttu (Cruz, 2008: 263). Portillovoj pobjedi pridonijeli su i prosvjedni glasovi protiv PAN-a koji nije uspio poboljšati život građana. FRG je dominirao i Kongresom, kojim je predsjedao Ríos Montt. Na izborima je lijeva koalicija ANN (*Alianza Nueva Nación*) dobila 13% glasova i devet zastupničkih mjesta, čime je postala treća najvažnija stranka u Gvatemali. Time su 1999. prvi put od 1954. godine, u Kongresu bile zastupljene sve političke opcije, a izvaninstitucionalni konflikt ljevice i desnice priveden je kraju. Unatoč pritiscima da se provedu promjene, političke i socijalne institucije ostale su slabe i disfunkcionalne i nisu mogle garantirati zaštitu osnovnih prava. Pod utjecajem Ríosa Montta Portillo je zamijenio reformama sklone časnike, za Arzúa imenovane na visoke dužnosti, simpatizirima FRG-a. Ujedno, vojsci je povećao budžet i ovlasti. Portillova vlada bila je popuno nekompetentna, a korupcija je vladala svim područjima javnog života. Paralelne strukture moći sigurno-sno-obavještajne zajednice u simbiozi s narkotrafikantima bile su vrlo aktivne unutar Portillove vlade.¹⁶ Sam je Portillo s velikom količinom državnog novca pobjegao u Meksiko. Ríos Montta silno ga je želio naslijediti, te je krenuo u pravnu bitku za mogućnost kandidatu-

¹⁶ Američka vlada ocijenila je da u "ratu protiv droge" Gvatemala ne surađuje u potpunosti sa SAD-om, te ju je 2003. stavila na popis država koje nisu dobile certifikat. Države koje od Kongresa ne dobiju certifikat, tj. pozitivnu ocjenu, ne mogu dobiti kredit ni od jedne američke agencije, a u međunarodnim agencijama SAD im blokira davanje kredita (Kos-Stanišić, 2010: 95).

re na predsjedničkim izborima. Sredinom 2003. Vrhovni sud poništio je odluku Ustavnog suda kojom mu je zbog sudjelovanja u vojnom udaru 1982. bila onemogućena kandidatura. Kandidirao se, no na predsjedničkim izborima bio je tek treći, a njegova stranka FRG izgubila je parlamentarnu većinu.

Svaka demokratizacija suočava se s brojnim izazovima, a u slučaju Gvatemale izazovi i prijetnje bili su golemi. Završetak vojne vladavine i uvođenje izborne demokracije bili su krucijalni koraci u procesu demokratizacije, ali sami slobodni i poštenu izbori ne mogu i nisu mogli garantirati dugoročnu demokratsku stabilnost. Seligson (2005: 207-230) naveo je više izazova koji bi mogli potkopati proces demokratizacije, a većina ih se do danas i ostvarila. Mirovni sporazumi bili su preambiciozni i neostvarivi, neoliberalna privreda koči ekonomski napredak države, a nesigurnost i nasilje koji vladaju zemljom vode prihvaćanju represivnih metoda i povratku vojske na političku scenu. U stvarnosti vojska zapravo nikad nije ni otišla sa scene.

3. Konsolidacija: stabilizacija neinstitucionalizirane defektne demokracije (2000-2012)

Budući da su građani 1999. odbili prijedlog reforme Ustava, demokracija se nije institucionalizirala i konsolidirala, već se stabilizirala neinstitucionalizirana defektna demokracija. Merkel (2011) razlikuje konsolidirane ili gotovo konsolidirane demokracije (BTI između 10 i 8,1), defektne demokracije s ograničenom stabilnošću (BTI između 8 i 6,1), jako defektne demokracije sa slabom stabilnošću (BTI između 6 i 4,1) i autokracije. Klasifikaciju određuje Bertelsmannovim indeksom političke transformacije (BTI) koji, za razliku

od ostalih indeksa koji su fokusirani na osnovna ljudska prava i slobodne izbore, analizira i državnost, političku participaciju, vladavinu prava, stabilnost demokratskih institucija te političku i socijalnu integraciju.¹⁷ Smatra da se defektne demokracije mogu stabilizirati, ali ne i konsolidirati kao demokracije jer im defekti to onemogućuju, kao i stranački i asocijacijski sustav, kontrola protudemokratskih aktera veta i civilna kultura koja je u pravilu slabo izražena. Jedan od razloga su brojni i snažni protudemokratski akteri veta: od državnih neustavnih aktera veta, kakav je vojska, do nedržavnih aktera kao što je kriminalno trojstvo. Smith (2011: 100-101) navodi četiri modela interakcije oružanih snaga i demokracije, tj. civilno-vojnih donosa: vojna kontrola, vojno pokroviteljstvo, uvjetna vojna subordinacija i civilna kontrola. U modelu vojne kontrole civilna je vlada nominalno politički podvrgnuta kontroli vojske. Kod vojnog pokroviteljstva vojska sudjeluje u političkim procesima i nadgleda civilne dužnosnike. Uvjetna vojna subordinacija znači da se vojska ne upleće u politiku, ali zadržava pravo interveniranja u slučajevima ugroze nacionalnog interesa i sigurnosti. Kod civilne kontrole vojska je podređena civilima, uključujući i civilnog ministra obrane. Navodi kako je vjerojatno da je Gvatemala 2000. bila pod vojnom kontrolom, no ipak je svrstava pod vojno pokroviteljstvo. Smi-

thov model govori u prilog tezi da se razdoblje 1985-1999. može okarakterizirati kao razdoblje civilno-tranzicijskog režima pod pokroviteljstvom vojske.

Pobjeda konzervativca Oscara Bergera (2004-2007) i koalicije GANA (*Gran Alianza Nacional*) bila je prilika da se vrati na put ispunjenja mirovnog sporazuma, kao što su i obećali u predizbornom programu. Vladi su se priključili brojni veterani zaštite ljudskih prava i aktivisti Maja, a ističe se dobitnica Nobelove nagrade za mir 1992. Rigoberta Menchu, koja je bila zadužena za nadzor nad implementiranjem mirovnih sporazuma. Iako je bila manje sklona korupciji od prethodne vlade, ni Bergerova administracija nije ispunila očekivanja – vojska je i dalje utjecala na politiku, a institucionaliziranje pravne države i kažnjavanje počinitelja zločina nisu bili na dnevnom redu. Stabiliziranje defektne demokracije donosi, uz vojsku, i kriminalno trojstvo – *narkotrafikanti*, tajne obavještajne i sigurnosne strukture te bande *mare*. Nasiljem i korupcijom nedržavni kriminalni akteri vladaju gotovo polovicom teritorija Gvatemale (Brands, 2010: 2). Uz obični kriminal, za Bergerove vladavine počeo je drugi val kršenja ljudskih prava, feminicid, čija su meta bile žene. Naime između 2000. i početka 2004. ubijeno je više od 1000 žena, za što su vlada i mediji optuživali *mare*, no zločini nikada nisu istraženi.¹⁸ Berger je u

¹⁷ BTI zagovara provođenje reformi čiji je cilj postići ustavnu demokraciju i društveno odgovornu tržišnu privredu. BTI objavljuje dvije ljestvice: Status Index – rangiranje prema stanju demokracije i tržišne privrede, i Management Index – *leadership management performance*, koji pokazuju stanje u 128 država; <http://www.bertelsmann-transformati-on-index.de>

¹⁸ Statistike pokazuju da je najveća stopa smrtnosti na teritoriju na kojem nema *mara*, što dovodi u pitanje točnost optužbi. Velik broj žrtava bio je mučen, što se pripisuje protestantima u redovima MUP-a i nacionalne policije koji vjeruju da je njihova misija očistiti Gvatemalu od zala kao što su *marerosi*, prostitutke ili homoseksualci. Svoje akcije provode pod imenom “društveno ozdravljenje” (*saneamiento social*). Kongres je 2008.

borbu protiv kriminala poslao na ulice 1600 vojnika te smijenio ministra obrane i ravnatelja policije. Situacija u Gvatemali dodatno se zakomplicirala krajem Bergerova mandata. Nakon završetka građanskog rata novoosnovane Civilne policijske snage PNC trebale su se boriti s organiziranim i običnim kriminalom, što je bila izuzetno teška zadaća. Stoga im je u pomoć pritekla vojska, koja je trebala izvući Gvatemalu iz ralja organiziranog kriminala koji se bavi otmicama, ucjenama, reketarenjem, pranjem novca, krijumčarenjem droge, ukradenih auta, ljudi itd. Tijekom vojne vladavine vojska je kontrolirala gotovo cjelokupan teritorij Gvatemale, komunikacijske mreže, putove, zračne i pomorske luke, te se kriminalne aktivnosti nisu mogle odvijati bez znanja vojske koja je u svojim redovima tolerirala korupciju i krijumčarenje.¹⁹ Mreže doušnika koje su korištene u borbi protiv gerile kasnije su se koristile u kriminalne svrhe (Lopez, 2011: 156). Budući da demobilizacija većini ratnika

donio zakon protiv femicida i drugih oblika nasilja nad ženama (Booth, Wade, Walker, 2010: 151, 156).

¹⁹ Prvo su se 1980-ih teritorijem Gvatemale koristili kolumbijski karteli, a od 1990-ih sve više meksički kartel Sinaloa. Kontrola graničnih prijelaza bila je u rukama vojske koja je u svojim redovima tolerirala korupciju i krijumčarenje. Kraj 1990-ih označio je kraj kolumbijske dominacije krijumčarenjem drogom u Gvatemali i novo meksičko razdoblje. Da bi se mogla ocijeniti povezanost vojnih časnika s organiziranim kriminalom, mora se imati na umu da nije bilo direktnih naredbi vojnog vrha da se surađuje s kriminalcima te da organizirani kriminal nije posljedica oružanog konflikta ni vojnih časnika "nestalih bez traga". No činjenica je da je kraj oružanog sukoba indirektno pomogao organiziranom kriminalu (Lopez, 2011: 154).

nije donijela ni integraciju u društvo ni posao, svoje vještine i veze iskoristili su za bavljenje kriminalom. U Gvatemali tajne obavještajne i sigurnosne strukture, poznate i kao *poderes paralelos*, *poderes ocultos* ili pod kraticom CIACS,²⁰ štite osobe na važnim državnim položajima. One čine mrežu moćnih pojedinaca (biznismeni, bivši i sadašnji vojni časnici, političari, razni javni službenici i dužnosnici) koji su se obogatili kriminalnim radnjama, a cilj im je zaštititi se od prosekucije. Budući da su dio elite, na prijedlog same Gvatemale 2007. osnovana je UN-ova Međunarodna komisija protiv nekažnjavanja, poznata pod španjolskom kraticom CICIG (*Comisión Internacional contra la Impunidad en Guatemala*). Cilj joj je razotkrivanje ilegalnih mreža bivših vojnika i policajaca koji surađuju s *narkotrafikantima*, tj. ilegalnih grupa koje i dalje operiraju unutar sigurnosnih institucija Gvatemale.²¹ CICIG je ustanovio da CIACS nakon potpisivanja mirovnog sporazuma nije raspušten, već da je nastavio s aktivnosti i udružio se s organiziranim kriminalom. Brands smatra da je cilj CIACS-a, jednako kao i *narkotrafikanata*, oslabiti državu ili je kontrolirati uz pomoć korupcije. Financiraju političke stranke, kampanje za Kongres, "kupuju" policajce, zatvorske stražare, suce i ostale držav-

²⁰ *Poderes ocultos* vuku porijeklo iz vojnih bratstava osnovanih za građanskog rata. Najpoznatija su bratstva: desničarska *La Cofradía* i njezini suparnici, časnici iz klase 1973. *El Sindicato*, *El Archivo* koji su osnovali članovi predsjedničkog glavnog stožera i koji su se bavili protuobavještajnim aktivnostima i nadzorom, te *Grupo Salvavidas* sličnog pedigree (Brands, 2010: 20-21).

²¹ CICIG ima mandat do 2013, a zapošljava oko dvjesto ljudi iz 23 države svijeta, što stoji 20 milijuna dolara godišnje; www.cicig

ne službenike. Navodi da dužnosnici SAD-a vjeruju da je prisutnost CIACS-a osobito snažna u javnim službama, sudskom sustavu, policiji te stranci FRG (Brands, 2010: 21-22). Izbori 2007. bili su osobito krvavi. U predizbornom razdoblju ubijeno je 50 kongresnih zastupnika, kandidata i aktivista. Četvrtina ih je bila iz stranke UNE (*Unidad Nacional de la Esperanza*), čiji je kandidat Alvaro Colom u drugom krugu glasovanja pobijedio Péreza Molinu. Tijekom kampanje predsjednički kandidati međusobno su se optuživali za suradnju s organiziranim kriminalom i *narkotrafikantima*. Colomova pobjeda nije dočekana s oduševljenjem u konzervativnim krugovima. Vojaska je odbila njegovu naredbu da se otvore vojni arhivi i to je učinila tek nakon odluke Ustavnog suda. Širile su se glasine o uroti, a dodatno ih je potvrdilo otkriće u drugoj polovini 2008. da se ured predsjednika prisluškuje. Pod optužbom da su pomogli *narkotrafikantima* u postavljanju uređaja za prisluškivanje Colom je otpustio dvoje savjetnika. Slijedio je skandal za skandalom, koji su ukazali na visok stupanj korupcije i kriminala u vladinim redovima. Salvador Gándara, drugi od pet Colomovih ministara unutarnjih poslova, bio je optužen da je namjerno davao krive podatke CICIG-u u slučaju istrage o ubojstvu Rodrigo Rosenberga.²² Ravnatelj PNC-a

²² Do koje je mjere stanje u Gvatemali tragično, čak i tragikomično, pokazuje slučaj odvjetnika Rosenberga koji je nekoliko dana prije nego što je ubijen u svibnju 2009, kamerom snimio izjavu u kojoj, u slučaju da bude ubijen, kao naručitelje ubojstava optužuje predsjednika države Coloma i njegovu suprugu. CICIG je preuzeo istragu u tom vrlo osjetljivom slučaju i ustanovio da je Rosenberg sam naručio svoje ubojstvo kako bi se osvetio Colomu jer ga je smatrao odgovornim za uboj-

Porfirio Pérez Paniagua uhićen je pod optužbom da je otuđio 350 kilograma zaplijenjenog kokaina i 300.000 dolara. Istraga u slučaju Amatitlán²³ dovela je u veljači 2010. do uhićenja ravnatelja PNC-a Baltazara Gómeza i ravnatelja PNC-ove jedinice za borbu protiv *narkotrafikanata*. Početkom 2010. novi ministar unutarnjih poslova Raúl Velásquez optužen je za pronevjeru pet milijuna dolara namijenjenih za gorivo policijskih automobila (Lopez, 2011: 168-170). U proljeće 2010. šef CICIG-a, Španjolac Carlos Castresana, dao je ostavku iz protesta što je na dužnost glavnog tužitelja Gvatemale imenovan Conrado Reyes, osoba koju je CICIG povezivao s kriminalnim miljeom. Reyesovo je imenovanje povučeno, a novom je tužiteljicom imenovana "čista" Claudia Paz y Paz. U listopadu 2010. bivši zastupnik Manuel Castillo optužen je da je bio idejni vođa ubojstva trojice salvadorskih zastupnika Parlacena 2007. te za pljačku i distribuciju droge u provinciji Jutiapa, za što je kažnjen s 203 godine zatvora.²⁴ U svibnju

stvo njegovih klijenata povezanih s bankom BANRURAL. U organizaciju ubojstva bilo je upleteno i nekoliko umirovljenih policajaca. No ne slažu se svi s CICIG-ovim izvješćem.

²³ U proljeće 2009. prvo je u Zetinu kampu za obuku na sjeveru Gvatemale, a zatim i u Amatitlánu u blizini glavnog grada, pronađeno oružje koje pripada vojsci. U drugoj akciji ubijeno je pet detektiva jedinice za borbu protiv *narkotrafikanata*, no sumnja se da su u Amatitlán išli radi krađe droge i novca, a ne u sklopu organizirane akcije; http://www.bbc.co.uk/mundo/noticias/2010/10/101014_guatemala_espana_detencion_vielmann_az.shtml

²⁴ Kriminalne skupine država Srednje Amerike međusobno surađuju, što je bilo vidljivo nakon što je u veljači 2007. po narudžbi salvadorskog kongresnika ispred zgrade Srednjo-

2011. zbog nedostatka dokaza odbačen je slučaj protiv bivšeg predsjednika Portilla, optuženog za malverzaciju (krađu) javnim fondovima, što CICIG smatra dokazom da je sudska vlast Gvatemale još korumpirana. Sigurnosno stanje u državi pogoršavalo se iz mjeseca u mjesec.²⁵ U proljeće 2010. *Strategic Studies Institute* upozorio je da više od 40% teritorija Gvatemale nije pod kontrolom države, a CICIG je ustanovio da je u zemlji podignuto samo 1,8% optužnica. Na teritorijima koje ne kontrolira država organizirani kriminal preuzeo je ulogu države i pruža usluge građanima koje mu omogućuju utjecaj nad njima. *Mare* su sve do nedavno bile optuživane da su glavni akteri kriminala i nasilja, no one "nose" samo 48% kriminalnih aktivnosti i 41% nasilja (Lopez, 2011: 180). Politička situacija u Gvatemali dodatno se pogoršala posljednjih pet-šest godina. Na-

američkog parlamenta u Gvatemali ubijeno troje salvadorskih zastupnika i njihov vozač. Prvo objašnjenje je bilo da su ih ubila četvorica gvatemalskih policajca koji su ih zamijenili s krijumčarima droge. No policajci su hicem iz blizine ubijeni u zatvorskim ćelijama kako ne bi mogli svjedočiti, te slučaj nikada nije službeno riješen (Lopez, 2011: 219).

²⁵ U prosincu 2010. Colomova vlada bila je primorana proglasiti dvomjesečno izvanredno stanje u sjevernoj provinciji Alta Verapaz kako bi obnovila vlast nad teritorijem kojim su do tada vladali *Zete*. Usprkos uhićenjima i zapljeni *narkotrafikanti* su nastavili svoje aktivnosti. U svibnju 2011. u regiji Petén na granici s Meksikom ubijeno je 27 seljaka i odrubljene su im glave kao osveta njihovu gazdi koji je navodno ukrao *narkotrafikanti*ma dvije tone kokaina. Vlada je bila primorana proglasiti izvanredno stanje u Peténu. Nakon nekoliko dana u Alta Verapazu je pronađeno raskomadano tijelo pomoćnika državnog tužitelja, što je bila osveta za zapljenu 500 kg kokaina.

ime zatvaranjem karipskog koridora i agresivnim aktivnostima meksičke vlade protiv *narkotrafikanata* Srednja Amerika postala je glavni tranzitni pravac kojim se krijumčari droga iz Južne Amerike u SAD. Prema procjenama vlade SAD-a, 2011. je 90-95% kokaina (oko 700 tona) prošlo Srednjom Amerikom (navodno vrijednog 38 milijarda dolara). Stopa ubojstva u regiji snažan je indikator prisutnosti *narkotrafikanata*, a osobito je visoka na sjeveru Gvatemale. Budući da se Gvatemala nalazi u epicentru tranzita, 2009. zaplijenjeno je droge i novca u iznosu 5,4% BDP-a. No važno je reći da je 2010. zaplijenjeno puno manje kokaina nego 1999. To ne znači da vlada uspješno suzbija krijumčarenje te da su stoga zaplijenjene količine manje, već da su *narkotrafikanti* uspješniji u svojim aktivnostima, a vladine institucije ili nesposobnije ili korumpiranije. Navodno se na korupciju vladinih službenika godišnje troši milijarda dolara, a opere se oko 10 milijardi nelegalnih dolara (Brands, 2010: 16). Prema izjavi ministra unutarnjih poslova Menocala, u Gvatemali je 2011. djelovalo više organiziranih kriminalnih skupina, od kojih su najpoznatiji meksički karteli *Zaljevski*, *Sinaloa* i *Zete*. Shvaćajući veličinu prijetnji koju organizirani kriminal predstavlja državama regije, Srednjoamerička integracija SICA organizirala je Međunarodnu konferenciju o sigurnosnoj strategiji Srednje Amerike na kojoj su se donatori obvezali dati značajne novčane donacije. Gvatemala je dobila od Meksika značajnu tehničku pomoć u korištenju poligrafa, koji se sada koristi i pri izboru visokopozicioniranih policijskih djelatnika. Tako je pri izboru novog ravnatelja PNC-a od sedam kandidata šest palo na poligrafu, a izabran je jedini koji je prošao (López, 2011: 222).

Za Colomova mandata počeo je proces "raščišćavanja računa" iz prošlosti i kažnjavanja počinitelja brojnih zločina protiv čovječnosti.²⁶ Najznačajniji je slučaj Ríosa Montta, koji je povlačenjem iz političkog života izgubio imunitet. Budući da je bio na vlasti tijekom najkrvavijih vojnih masakra, trenutačno je u kućnom pritvoru i sudi mu se za genocid i kršenje ljudskih prava. Prema BTI-u, Gvatemala je 2006. bila jako defektna demokracija sa slabom stabilnošću (BTI statusni indeks političke transformacije bio je 5,65). Da bismo provjerili vrijedi li još ta klasifikacija, analizirali smo BTI za 2008. i ustanovili da je bio 5,90, dok je za 2010. iznosio 5,83. Time je Gvatemala ostala u kategoriji jako defektnih demokracija sa slabom stabilnošću. Nemogućnosti konsolidiranja demokracije pridonosi i izuzetno volatilni stranački sustav. Od početka tranzicije do danas ni jedna stranka nije dva puta zaredom dobila izbore, već su se stranke nakon nekoliko godina raspadale. Zamora (2011) smatra da je Gvatemala danas primjer bez-stranačke (*party-less*) demokracije. Koliko je stranački sustav nestabilan, pokazuje i slučaj bivše prve dame Sandre Torres, koja se razvela od svog supruga predsjednika Coloma ne bi li se mogla kandidirati na izborima. Na svu sreću, Ustavni sud odbio je njenu kandidaturu. No država nije bila sposobna zaštititi političke aktiviste i građane. Tijekom izbornog procesa ubijeno je 35 političkih kandidata i aktivista, što u Gvatemali smatraju napretkom u odnosu na izbore 2007. Budući da je reforma Ustava na referen-

²⁶ Pet bivših pripadnika paravojske je za pokolj nad 256 žrtava 1982. osuđeno na 7.710 godina zatvora, a bivši vojnik je za masakr nad 201 žrtvom 1982. osuđen na 600 godina zatvora; www.bbc.mundo

dumu odbačena, vojska se i dalje brine za unutarnju i vanjsku sigurnost građana. Ispitivanja javnog mnijenja pokazuju da je javnost sklona tome da se vojska bori protiv kriminala, da smatra potrebnom vladu čvrste ruke (*gobierno de mano dura*) i da većina građana preferira red nad pravima. Seligson je 2005. postavio pitanje koliki je stupanj kriminala potreban da narod počne zahtijevati da vojska preuzme kontrolu nad državom. Smatramo da je odgovor dan na predsjedničkim izborima krajem 2011. kada je populist Manuel Baldizón²⁷ pobijedio umirovljeni general Otto Pérez-Molina, vođa desne Patriotske stranke (*Partido Patriota PP*), koji zasad nije izravno povezan sa zločinima počinjenim tijekom građanskog rata. Dan nakon inauguracije naredio je da se vojska priključi borbi protiv *narkotrafikanata* te da neutralizira organizirani kriminal. Čini se da su glasači zaboravili prošlost, jer većina Pérezovu bogatu vojnu karijeru smatra bonusom.²⁸ Pérez je zagovaratelj

²⁷ Baldizón je populist najgore vrste, koji je obećao nemoguće stvari ako pobijedi na izborima – ukidanje potpisanih međunarodnih sporazuma o zaštiti ljudskih prava, donošenje dekreta kojim bi svi radnici dobili 15 mjesečnih plaća, smanjivanje i ukidanje raznih poreza te odlazak nogometne reprezentacije na sljedeće Svjetsko prvenstvo. Nevjerojatno je da mu je gotovo četvrtina glasača povjerovala – dobio je 23% glasova u prvom krugu glasovanja (Casas-Zamora, 2011).

²⁸ Otto Pérez-Molina bio je na čelu grupe časnika koji su se 1982. usprotivili Ríos Monttovu udaru, te ga je Ríos Montt zbog nepokoravanja naredbi nadređenog na neko vrijeme strpao u zatvor. Neki ga optužuju da je bio upleten u masakre u zoni Nebaja, no Pérez-Molina tvrdi da mu "ruke nisu krvave". Između 1991. i 1993. bio je šef zloglasne vojno-obavještajne agencije *Dirección de Inteligencia*

politike oštire ruke (*mano dura*) u borbi protiv kriminalaca, no zauzima se i za dekriminalizaciju i legalizaciju droga zbog čijeg tranzita Gvatemala ima visoku stopu nasilja i smrtnosti. Smatra da bi se time spasili brojni životi i da Gvatemala ne bi trošila sredstva kojih nema za borbu protiv narkokriminala. *Narkotrafikanti* više ne bi trebali korumpirati državne i javne službenike niti bi infiltriranjem potkopavali normalno funkcioniranje javnih i državnih institucija i same države. Dakako, legaliziranjem biznisa naplaćivao bi se porez koji bi država uložila u svoj napredak.²⁹ Molina je predložio i sazivanje Ustavotvorne skupštine i reformu Ustava,³⁰ čime bi konačno mogla biti institucionalizirana defektna demokracija.

Budući da se politička realnost promijenila, fokus istraživanja u posljednje se vrijeme s promjene režima, tranzicije i konsolidacije usmjerio prema kvaliteti demokracije, a prema Levineu i Molini (2011), Gvatemala je najnekvalitetni-

cia Militar (G-2). Protivio se i *serranazu*, pa ga je Serranov nasljednik Leon de Carpio nagradio funkcijom šefa vojne jedinice zadužene za sigurnost predsjednika i njegove obitelji (EMP). Zahvaljujući toj dužnosti bio je, *de facto*, druga osoba režima u razdoblju 1993-1996. Simpatizeri ga nazivaju generalom mira (*general de la paz*) jer je kao predstavnik oružanih snaga 1996. potpisao mirovni sporazum s gerilom. No crna legenda govori da je jedan od vođa *poderes ocultos*, tj. da je šef skupine *El Sindicato*; <http://www.infolatam.com/2007/09/10/biografia-otto-perez-molina-el-general-de-la-paz-y-de-la-mano-dura/>

²⁹ *The Legalization debate broadens*, www.economist.com/blog (preuzeto 24. 4. 2012).

³⁰ <http://www.infolatam.com/2012/06/14/guatemala-entre-la-reforma-constitucional-y-la-asamblea-constituyente/>

ja demokracija Latinske Amerike. Cilj je analize kvalitete demokracije ispitati do koje mjere u teoriji i praksi građani imaju puna prava i mogućnosti te omogućuju li im to institucije i efektivna politička prava. Analizira se pet empirijskih dimenzija koje daju osnovu za evaluaciju: 1. kvaliteta izborne odluke, 2. kvaliteta participacije, 3. kvaliteta odgovornosti (*accountability*), 4. provodi li vlada politiku koju građani odobravaju (*responsiveness*) i 5. koliko izabrani dužnosnici mogu kontrolirati ekonomsku politiku i vojsku.³¹ Što je zbroj svih navedenih empirijskih dimenzija veći, smatra se da je kvaliteta demokracije bolja. Zbroj svih navedenih dimenzija bio je najniži upravo u Gvatemali, te se našla na posljednjem, 17. mjestu, čime je stekla titulu "najnekvalitetnije demokracije" Latinske Amerike (Levine i Molina, 2011: 1-12).

Zaključak

Početku promjene političkog sustava Gvatemale prethodila je faza predautokratskih iskustava s demokracijom (1944-1954). Bilo je to razdoblje drugog vala demokracije, no vojnom intervencijom SAD-a demokracija je srušena i instaliran je vojno-autoritarni režim (1954-1985). Obilježio ga je građanski rat gerilskih pokreta i vojske, koja se u međuvremenu pretvorila u najbrutalnije oružane snage Latinske Amerike. Ubijeno je 200.000 građana, silovano 100.000 žena, 440 sela zbrisano je s lica zemlje i izvršeno je 626 pokolja. Žrtve su uglavnom bili većinski autohtoni stanovni-

³¹ Cilj je razlikovati Dahlov pojam demokracije od kvalitete demokracije, za što je stvoren novi indeks demokracije koji analizira pet empirijskih dimenzija koje daju osnovu za evaluaciju kvalitete. Više u Levine i Molina, 2011: 1-12.

ci Maje, nad kojima je izvršen genocid i kulturocid, a najžešći pokolji i zločini odigrali su se za vrijeme vojno-reformističkog režima Ríosa Montta. Nesposobnost da okonča građanski rat jedan je od ključnih uzroka početka kraja autoritarnog sustava Gvatemale, a kriza legitimnosti bila je dodatno potaknuta i izbornim prijevarama. Od vanjskih razloga najvažniji je bio srednoamerički mirovni proces, koji su vodili Europska zajednica, grupa Contadora i kostarićanski predsjednik Oscar Arias, te efekt domina. Vojno-reformistički režim paralelno je provodio politiku represije i reformiranja političkog sustava. Ukinut je Ustav iz 1965. i izborni zakon, raspušten je Kongres, sastavljen je novi izborni zakon te su raspisani izbori za Ustavotvornu skupštinu koja je 1985. donijela novi Ustav. Većina analitičara smatra ga početkom demokratizacije, no činjenica da su Ustavom ozakonjene prisilno mobilizirane paramilitarne jedinice (PAC-ovi) i radni kampovi, kao i da je donesen 11 godina prije završetka građanskog rata, ne svrstava ga u red demokratskih ustava. Tranzicija je bila dugotrajna, a njome su upravljale elite starog autoritarnog sustava na čelu s vojskom. Stoga se režim tranzicijskog razdoblja smatra civilno-tranzicijskim režimom pod pokroviteljstvom vojske. Prolongirana tranzicija odvijala se u četiri faze i nadgledala ju je vojska, koja je time preuzela ulogu snažnog aktera veta. Opstruirala je mirovne pregovore, 1993. instalirala je novog predsjednika, nametnula je amnestiju za počinjene zločine. No nije u konačnici mogla utjecati na snažne međunarodne pritiske niti je mogla spriječiti potpisivanje završnoga mirovnog sporazuma 1996. kojim je trebala biti završena tranzicija. Reforme Ustava dogovorene mirovnim sporazumima trebali su na referendumu odobriti građani, no 1999.

oni su ih odbacili, te nije došlo do institucionalizacije demokracije. Iste godine prvi su put od 1954. u Kongresu bile zastupljene sve političke opcije, čime je konflikt ljevice i desnice priveden kraju. Trebala je uslijediti faza četverorazinske konsolidacije (Merkel, 2011). Prva razina ustavne konsolidacije nije izvršena jer je nacrt novog Ustava odbačen. Još je neuspješnija predstavnička konsolidacija. Situacija je najlošija na trećoj razini na kojoj bi se trebalo konsolidirati političko ponašanje neformalnih političkih aktera, tj. potencijalnih sila veta. Prvim trima neuspješnim razinama konsolidacije dominiraju elite, stoga je o četvrtoj razini konsolidacije građanskog društva za sada neprimjereno raspravljati. Civilni defektno-demokratski režim ne samo da je pod pokroviteljstvom vojske (državnoga neustavnog aktera) već ga ugrožava i kriminalno trojstvo – *narkotrafikanti*, tajne obavještajne i sigurnosne strukture te bande *mare*. Ti akteri utječu na donošenje odluka u domenama politika za koje su zainteresirani, te tako posredno upravljaju državom, a na 40% teritorija to čine i neposredno. Može se zaključiti da je ideološki konflikt ljevice i desnice zamijenjen konfliktom države i neustavnih aktera. U Gvatemali su uvijek postojali snažni neustavni akteri koji su značajno utjecali na politiku. U predautokratskoj fazi to je bio UFCO, u autokratskoj gerilski pokreti, u prolongiranoj tranziciji vojska i poduzetnici (CACIF), a u fazi konsolidacije to su vojska i kriminalno trojstvo, koji su ujedno i jedan od glavnih uzročnika nemogućnosti konsolidiranja demokracije. Nameće se zaključak da se u protekljih stotinjak godina politička situacija u Gvatemali nije znatno poboljšala, jer je od banana-države postala defektna i najnekvalitetnija demokracija Latinske Amerike.

LITERATURA

- Bjune, Maren Christensen, Petersen, Stina (2010) *Guarding Privileges and Saving the Day: Guatemala Elites and the Settlement of the Serranazo*, u: Mariana Llanos, Leiv Marsteintredet, ur., *Presidential Breakdowns in Latin America: Causes and Outcomes of Executive Instability in Developing Democracies*, New York: Palgrave Macmillan.
- Booth, J. A., Wade, C. J., Walker, T. W. (2010) *Understanding Central America*, Westview Press.
- Brands, Hal (2010) *Crime, Violence and the Crisis in Guatemala: A Case Study in the Erosion of the State*, dostupno na <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil>
- Calvocoressi, Peter (2000) *World Politics since 1945*, Longman Pearson Education, Harlow etc.
- Casas-Zamora, Kevin (2011) *The Travails of Development and Democratic Governance in Central America*, Foreign Policy at Brookings, Policy paper no. 28.
- Casas-Zamora, Kevin (2011) *Guatemala: Between A Rock and A Hard Place*, The Brookings Institution.
- Coerver, D., Hall, L. (1999) *Tangled Destinies: Latin America & The United States*, The University of New Mexico Press.
- Cruz, Consuelo (2008) *From Turmoil to Stability in Central America*, u: Larry Diamond, Marc F. Plattner, Diego Abente Brun, ur., *Latin American Struggle for Democracy*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Cruz, Jose Miguel (2009) *Central American Maras: From Youth Street Gangs to Transnational Prison Gangs*, dostupno na <http://graduateinstitute.ch/webdav/site/ccdp/shared/5039/Cruz-From-Youth-Gangs-to-Transnational-Prison-Gangs.pdf>
- Dudley, Steven (2010) *Drug Trafficking Organizations in Central America: Transportistas, Mexican Cartels and Maras*, Woodrow Wilson International Center for Scholars *Mexico Institute*, University of San Diego Trans-border Institute.
- Huntington, Samuel (1991) *The Third Wave Democratization in the Late Twentieth Century*, Norman and London: University of Oklahoma Press.
- Jonas, Susanne (2005) *Guatemala, u: Politics of Latin America*, Vanden, H., Prevost, G., ur., New York, Oxford: Oxford University Press.
- Kooning, Kees, Kruijt, Dirk (2004) *Armed Actors: Organized violence and state failure in Latin America*, London – New York: Zed books.
- Kos-Stanišić, Lidija (2010) *Latinska Amerika i suvremeni svijet*, Zagreb: FPZG.
- Kos-Stanišić, Lidija (2012) *Marerosi – od uličnih bandi do transnacionalnih kriminalnih organizacija. Političke analize* 10: 34-37.
- Levine, Daniel, Molina, Jose (2011) *The Quality of Democracy in Latin America*, Boulder London: Lynne Rienner Publishers.
- López, Julie (2011) *Guatemala's Crossroads: The democratization of violence and second chance*, u: *Organized crime in Central America: The Northern Triangle*, W. Wilson International Center for Scholars.

- Lynn, Foster (2007) *A brief history of Central America*, New York: Facts on File.
- Manwaring, Max (2007) *A contemporary challenge to state sovereignty: gangs and other illicit Transnational Criminal Organizations in Central America, El Salvador, Mexico, Jamaica, and Brazil*, dostupno na <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil>
- Meara, William R. (2006) *Contra Cross: Insurgency and Tyranny in Central America, 1979-1989*, Annapolis: Naval Institute Press.
- Merkel, Wolfgang (2011) *Transformacija političkih sustava: Uvod u teoriju i empirijsko istraživanje transformacije*, Zagreb: Biblioteka Politička misao.
- Organized Crime in Central America: The Northern Triangle* (2011) ur. Arnsion Cynthia i Olson Eric, W. Wilson International Center for Scholars.
- Pearcy, Thomas L. (2006) *The History of Central America*, Connecticut, London: Greenwood Press Westport.
- Seligson, Mitchell (2005) *Democracy on Ice: The Multiple Challenges of Guatemala Peace Process*, u: Hagopian, F., Mainwaring, S., ur., *Third wave of democratization in Latin America*, Cambridge University Press.
- Skidmore, Thomas, Smith, Peter (2001) *Modern Latin America*, New York, Oxford: Oxford University Press.
- Smith, Peter (2011) *Democracy in Latin America: political change in comparative perspective*, New York, Oxford: Oxford University Press.
- <http://www.bertelsmann-transformation-index.de>
- <http://www.infolatam.com/2012/06/14/guatemala-entre-la-reforma-constitucional-y-la-asamblea-constituyente/>
- <http://www.infolatam.com/2007/09/10/biografia-otto-perez-molina-el-general-de-la-paz-y-de-la-mano-dura/>
- http://www.bbc.co.uk/mundo/noticias/2010/10/101014_guatemala_espana_detencion_vielmann_az.shtml
- www.bbc.mundo
- www.cicig
- <http://www.infoescola.com/geografia/republica-das-bananas/>

The Transformation of Guatemala's Political System – From a Banana Republic to the Most Substandard Democracy in Latin America

SUMMARY The author provides an outline of Guatemala's democratization during the Third Wave, and analyses turnovers of governments, regimes and systems. She argues that the beginning of the change of Guatemala's political system was preceded by a stage of pre-autocratic experiences with democracy (1944-1954), and that the inability to end the long-lasting civil war was one of the key reasons for the beginning of the end of the authoritarian system (1954-1985). What followed was a prolonged transition (1985-1999) that proceeded in four stages and was supervised by the army which, in this way, assumed the role of a strong antidemocratic veto player. In the stage of consolidation (2000-2012) a defective democracy has been stabilized, in which the civilian democratic regime

is not only under the patronage of the army, but is also threatened by criminal organizations. The author concludes that during the last hundred years or so the political situation in Guatemala has not improved significantly, since it has turned from a banana republic into a defective and the most substandard democracy in Latin America.

KEYWORDS Guatemala, democracy, democracies in Latin America, transition, political system